

פרופ' רפאל משולם

(תרצ"א-תשפ"ג)

פרופ' רפאל משולם, מהמחלקה לחומרי טבע בבית הספר לרוקחות שבפקולטה לרפואה באוניברסיטה העברית בירושלים, היה מחלוצי הכימיה הפרמקולוגית, חקר התרופות וחומרי טבע בעולם. פרופ' משולם נולד בסופיה שבבולגריה למשפחה ציונית ששורשיה בוונציה ובבוריה. אביו, ד"ר מורנו משולם, היה רופא ילדים ומנהל בית החולים היהודי בסופיה, וכיהן כנשיא ההסתדרות הציונית "מכבי". עם השתלטות הגרמנים על בולגריה ומשהחלה רדיפת היהודים במדינה נאלצה המשפחה לעזוב את סופיה ולמצוא מקלט בכפר נידח בהרי הבלקן. אביו נעצר ונשלח למחנה ריכוז, ועם סיום המלחמה התלכדה משפחת משולם ועלתה לישראל בשנת 1949. פרופ' משולם סיים את

לימודי המוסמך בחוג לכימיה באוניברסיטה העברית בירושלים במחזור הראשון של העתודה האקדמית, התגייס לצה"ל כמפקד מחלקה בחטיבת "גבעתי", ובהמשך עבד במעבדת המחקר הרפואי של הצבא. לאחר מכן השלים פרופ' משולם את עבודת הדוקטור שלו במכון ויצמן למדע, בהנחיית פרופ' פרנץ זונדהיימר, בתחום הסינתזה של סטרואידים. לאחר מחקר בתרדוקטורט במכון רוקפלר שבניו יורק הצטרף, בשנת 1960, למחלקה לכימיה אורגנית במכון ויצמן כחוקר בכיר, והשתלב בצוות מחקרי שבודד ואפיין את החומר הפעיל בחשיש, המופק מצמח הקנביס המוכר כטטרהידרוקנבינול (tetrahydrocannabinol). ממצא זה פרץ תחום חדש בתחומי הפרמקולוגיה והכימיה של חומרי טבע, המוכר כ"חקר הקנבינואידים".

בשנת 1966 הצטרף פרופ' משולם לאוניברסיטה העברית בירושלים, ומחקריו בבית הספר לרוקחות בתחום הכימיה של הקנבינואידים הובילו לביסוס מרכז פרמקולוגי ברמה בין-לאומית, המשלב כימיה, ביולוגיה ורפואה. מחקריו של פרופ' משולם התמקדו בסינתזה ובאפיון של המטבוליטים של הקנבינול ובאיתור חומרים פרמקולוגיים המבוססים על רכיבים קנבינואידים הפעילים בבלימת מוות של תאי עצב ומונעים פגיעות מוחיות בעקבות חבלות ראש או שבץ מוחי, וחומרים פרמקולוגיים המבקרים פעילויות מוחיות, כמו זיכרון וקואורדינציה.

ממצאיו המדעיים של פרופ' משולם סוכמו ביותר מ-450 מאמרים מדעיים ותוארו בכתב העת Science כפריצת דרך חשובה בפיענוח סודותיה של מערכת ביולוגית בסיסית.

מחקריו פורצי הדרך של פרופ' משולם זיכו אותו בהכרה בין-לאומית ובפרסים יוקרתיים רבים בארץ ובעולם. הוא נבחר לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים (1994) ושימש יו"ר החטיבה למדעי הטבע באקדמיה בשנים 2007-2013. הוא זכה בפרס ישראל במדעי הכימיה (2000), בפרס החברה הישראלית לכימיה למצוינות מדעית (2008), בפרס א.מ.ת. (2012), בפרס רוטשילד במדעי הכימיה (2012) ובפרס הרווי של הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל (2020). מלבד פעילותו המדעית הפורייה, שימש פרופ' משולם רקטור האוניברסיטה העברית בירושלים בשנים 1979-1982. בשנים אלה התרחבה האוניברסיטה לחדשנות ולאופקים חדשים.

יהי זכרו ברוך!

כתב: חבר האקדמיה ועמיתו, פרופ' איתמר וילנר